

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Ihmisoikeustyötä tekevät järjestöt, etenkin kattojärjestöt, ja rodullistettujen vähemmistöjen omat järjestöt, tutkimusinstituutit (esimerkiksi Siirtolaisinstituutti on valmistelemassa arkiston luomista Suomeen kohdistuvan maahanmuuton suhteen ja yliopistot). Järjestöillä on aitiopaikka ruohonjuuritasolla ongelmien ja puutteiden havaitsemiseen, ja siksi olisi tärkeää saada heidät mukaan konsultoimaan ja vaikuttamaan. Yhteistyö voi olla esimerkiksi lakimuutosten tai -uudistusten konsultaatiossa yhdessä tutkijoiden ja lakiasiantuntijoiden kanssa, tai vaikka pysyvä antirasistinen konsultaatioryhmä osana Etnon toimintaa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Yhteiskunnallisessa ilmapiirissä ja rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunnassa. Yleisesti ottaen julkisessa keskustelussa tuntuu olevan pinttyneitä väärinkäsityksiä suomalaisesta turvapaikkajärjestelmästä, pakolaiskiintiöstä ja maahanmuuttajista itsestään. Rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvien miesten demonisointi rikostilastoilla ja rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvien naisten käyttäminen keppihevosenä on edelleen todella yleistä ja laajaa, ja näitä väärinkäsityksiä ja uhka- ja mielikuvia pitäisi VNK:n pystyä kitkemään ja korjaamaan. Myöskin monien toimenpiteiden lähtökohdaksi pitäisi ottaa ajatus siitä, että vähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat yhtä arvokkaita kuin muutkin ihmiset, mutta koska heihin kohdistuu erilaisia uhkia ja riskejä, on niihin tartuttava eri keinoin. Tällaisenaan itse toimenpideohjelmassa ei tunnu olevan juurikaan moniperusteista syrjintää otettu huomioon ja intersektionaalinen lähestymistapa on unohdettu. Sen sijaan toimenpideohjelmassa käytetään sellaisia ihmisryhmiä, jotka herättävät huolta ja vaikuttavat voimakkaimmin ihmisten tunteisiin, kuten naiset ja nuoret.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, kuten vihapuheen ja maalittamisen kriminalisointi, kansanryhmää vastaan kiihottamisen lainsäädännön uudistaminen ja tarkentaminen, viharikosten parempi

tunnistaminen (tällä hetkellä rasismi on rikoksissa vain joku perusteena, kun sen asema rikoksissa pitäisi olla vankempi) ja saamelaiskäräjälain uudistus tällä hallituskaudella.

Rikosoikeudellisten prosessien kynnyksen madaltaminen, jotta useampi rasistista syrjintää ja väkivaltaa kokeva saisi oikeudenmukaista kohtelua.

Väestöä koskevan tietopohjan laajentaminen itsemäärittelyn avulla, jolloin päästäisiin eroon välillisistä kategorioista, kuten maahanmuuttaja- tai ulkomaalaistaustainen.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Lähtökohtaisesti toimenpideohjelman pitäisi olla yli hallituskauden, jolloin ohjelman poliittinen ohjaus pienenesi ja mahdollisten hallitusten muutokset vaikuttaisivat vähemmän itse toimenpideohjelmaan. Tällöin myös itse ohjelman laatiminen ei sijoittuisi hallitusneuvotteluiden ja muiden kiireiden sumaan. Koska kyseessä on kyse yhteiskunnan marginaaliin sijoitetuista ihmisistä, olisi tärkeää asettaa tavoitteille myös jotain keppejä mikäli tavoitteita ei saavuteta.

Muut kommentit

Yleisesti ottaen toimenpideohjelman kieltä pitäisi tarkentaa huomattavasti. Esimerkiksi kun puhutaan ulkomaalaistaustaisista, tarkoitetaanko sillä oikeasti ulkomaalaistaustaisia? Vai tarkoitetaanko sanalla tosiasiasa rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvia; sama koskee myös käsitteitä maahanmuuttaja ja kantäväestö. Voidaanko puhua tosiasiasa kaikista maahanmuuttajista vai ovatko esimerkiksi EU:n sisäiset maahanmuuttajat erilaisia verrattuna EU:n ulkopuolelta tuleviin maahanmuuttajiin, ja huomioidaanko näissä yleistyksissä esimerkiksi perheen yhteiskuntaluokka / sosioekonomiset tekijät ja rotu? Näissä on huomattavia eroja, ja olisi syytä olla tarkkana käsitteistössä ettei toimenpideohjelma lisää vahingossa segregaatiota tai syrjintää.

Toimenpideohjelman uudet avaukset eivät selvästi sisällä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, jotka edistäisivät antirasistisia toimia pysyvämmiin kuin hallituskauden ajan suunnitellut toimenpiteet. Tästä tulee tunne että Petteri Orpon hallitus on ensisijaisesti kiinnostunut kiillottamaan kilpeään ja pesemään kasvonsa kesän 2023 "rasismikohusta" kuin pyrkiä tunnistamaan ja purkamaan yhteiskunnallisia rasistisia rakenteita. Jotta toimenpideohjelma olisi vakavasti otettava, sen pitäisi sisältää toimien lisäksi myös lakimuutoksia, esimerkiksi vihapuheen ja maalittamisen kriminalisoinnin muodossa. Lisäksi olisi tärkeää myös huomioida kantelu- ja valitusprosessien raskaus; uhripoliittinen toimenpideohjelma ei sinänsä auta vielä esimerkiksi rasistista syrjintää kokeneita, jos kantelun taloudellinen ja henkinen taakka on sen verran raskas ettei siihen haluta lähteä. Tämä kynnys kun on edelleen iso syy sille miksei monien organisaatioiden nimettömissä "whistleblowing" kanavissa ole juuri valituksia rasismista.

Lisäksi, tiedonanto ja toimenpideohjelma antaa ymmärtää että se sisältää paljon konkretiaa, mutta toimenpideohjelmassa monet toimenpiteet jäivät todella yleiselle tasolle, eikä konkretiaa voida juurikaan havaita. Toimenpideohjelmassa esitettävät toimenpiteet, yhdessä kuuden miljoonan euron rahoituksen tuntuvat hieman hatarilta kun otetaan huomioon kehysriihen leikkaukset järjestökentälle. Eritoten tämä näkyy hieman irrallisessa toimenpiteessä liittyen antisemitismiin ja juutalaisten seurakunnille myönnetyssä rahoituksessa turvallisuuden kehittämistä varten. Sen

myöntämispaikka on erikoinen ja itse summa on koko toimenpideohjelmasta viidesosa, jota on vaikea perustella, etenkin kun toimenpideohjelmassa ei puhuta mitään islamofobiasta, vaikka tiedämme että islamofobia ja antisemitismi kulkevat käsi kädessä, eikä islamilaisille yhdyskunnille olla erikseen myönnetty rahoitusta, vaikka heidän rukoushuoneisiin ja moskeijoihin on kohdistunut ja kohdistuu edelleen uhkia.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleisesti ottaen toimenpideohjelma tuntuu jatkavan Marinin hallituksen yhdenvertaisuusohjelmaa mutta hieman eri fokuksella. Toimenpideohjelmaan varattu kuusi miljoonaa euroa vaikuttaa pienehköltä summalta kun otetaan huomioon samaan aikaan tapahtuvat leikkaukset järjestöjen valtionavustuksista. Koska tästä ei ole ollut juuri puhetta, Fem-R kaipaa läpinäkyvyyttä varojen jakautumiseen ja mahdolliseen hakuprosessiin. Ohjelmassa ei mainita eri toimenpiteisiin määrättyjä varoja, paitsi juutalaisten seurakuntien turvallisuuden edistämiseen määrättyt 400 000€ per vuosi. Kaipaamme myös lisää tietoa siitä, miten toimenpideohjelman budjetti on linjassa kehysriihen leikkausten kanssa. Kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteet ovat riittämättömiä suhteessa rahoitukseen, erityisesti kun yhdenvertaisuutta ja rasisminvastaisuutta ajetaan myös muidenkin tahojen osalta kuin aktiivisesti antirasismia tai yhdenvertaisuutta ajavien järjestöjen osalta, esimerkiksi rauhan- ja globaalikasvatusyhdistykset ovat tällaisia tahoja.

Toimenpideohjelma, jonka taustalla on ollut saada konkreettisia toimia rasisminvastaisuuden tueksi, tuottaa loppupeleissä suhteellisen vähän konkretiaa. Esimerkiksi kohdan 4.2 toimet tuntuisivat käyttävän enemmän rahaa käytännön järjestelyihin kuin mitä järjestöt voisivat käyttää hyväkseen omassa toiminnassaan. Tässä piilee yksi ero Marinin hallituksen ohjelmaan, jonka fokuksena oli paikallistoimijat. Jotain hyvää kuitenkin mekin näemme. Esimerkiksi kohta 4.3 yhdenvertaisuuteen liittyvän tietopohjan laajentaminen on hyvä askel, ja monilta osilta seuraa esimerkiksi European Network Against Racism suosituksia kansallisten rasisminvastaisten toimintasuunnitelmien osalta.

Ja kuten edellä jo mainitsimme, ohjelmassa käytettyä kieltä tulisi tarkentaa erityisesti termien kuten "ulkomaalaistaustainen" ja "maahanmuuttaja" kohdalla. Ohjelmassa on esimerkiksi käytetty termejä kuten toisen ja kolmannen polven maahanmuuttaja. Jää epäselväksi viitataan tällä tosiasiallisesti rodullistettuihin suomalaisiin, vai kaikkiin maahanmuuttajien jälkeläisiin. Kuuluuko Euroopan sisältä maahanmuuttaneiden toisen ja kolmannen polven jälkeläiset tähän ryhmään? Sanoja kuten rodullistettu tulisi käyttää tilanteissa joissa viitataan Suomessa asuviin ja suomalaisiin ruskeisiin ja mustiin ihmisiin, eikä yleisesti kaikkiin maahanmuuttajiin.

Ohjelmassa esitetään virheellisesti (sivu 17), että kuka tahansa voi kokea syrjintää iän tai sukupuolen perusteella. Naiset kokevat tilastollisesti huomattavasti enemmän syrjintää kuin miehet. Ikään liittyvä syrjintä on myös merkittävästi sukupuolittunut ilmiö; naiset kohtaavat ikään liittyvää syrjintää enemmän kuin miehet. Naisiin kohdistuva ikäsyrjintä perustuu paljolti sukupuolittuneisiin käsityksiin perheen perustamisesta ja hoivavastuun jakautumisesta. Syrjinnästä puhuttaessa on

tärkeää säilyttää intersektionaalinen lähestymistapa, jotta erilaisia syrjinnän muotoja voidaan ymmärtää paremmin ja siten myös torjua tehokkaammin.

Sivulla 17 käsitellään myös syrjinnän vaarassa olevia väestöryhmiä, niiden kasvua ja yhteiskunnallisen kuulumisuuden tunnetta puhumalla jälleen pelkästään ulkomaalaistaustaisista väestöryhmistä. Syrjinnän ja rasistisen kohtelun vaarassa ovat myös muuten suomen vähemmistöt kuten saamelaiset ja romanit. Myös karjalaiset ovat syrjivän kieli- ja kulttuuripolitiikan kohteena. Nämä väestöryhmät ja heidän kohtaamat haasteet jäävät hämärän peittoon jos keskitymme vain ulkomaalaistaustaisiin. Myös tästä syystä on jälleen tarpeen tarkentaa kieltä jota ohjelmassa käytetään, jotta tiedetään mistä ja kenestä puhutaan ja jotta ongelmiin voidaan tarttua asianmukaisilla sosiaalipoliittisilla keinoilla.

Tiedonannon neljästä tavoitteesta kaksi liittyvät voimakkaasti työmarkkinoihin. Työmarkkinasyrjintään puuttuminen on erittäin tärkeää, mutta yhdenvertaisen Suomen rakentamiseksi tulee ohjelman tarta myös muihin yhteiskunnallisiin ja rakenteellisiin esteisiin joita esiintyy työmarkkinoiden ulkopuolella. Yhteiskunnan eri osa-alueilla tapahtuvat eri syrjinnän muodot eivät tapahdu erillään vaan suhteessa toisiinsa. Rasismia ja syrjintää ei voi kitkeä vain yhdeltä osa-alueelta vaan toimenpiteiden tulee tarttua ongelmaan kokonaisvaltaisesti.

Vahva painotus työmarkkinoihin myös antaa kuvan, että tärkein tavoite rasismin torjumisessa on saada työllistymisen kautta tuleva hyöty irti rodullistetuista ihmisistä. Ehdotetut toimenpiteet eivät myöskään välttämättä korjaa työmarkkinoiden vinoumaa syrjinnän osalta, vaan keskittyy enemmän yksittäisiin ihmisiin. Rakenteellisiin ongelmiin tarvitaan rakenteellisia ratkaisuja, kuten esimerkiksi kannustimia verohelpotusten muodossa yrityksille jotka palkkaavat korkeakoulutettuja maahanmuuttajia kenen työnsaanti on osoittautunut haastavaksi suomessa koulutustasosta huolimatta.

Työelämään liittyviä haasteita tarkastellessa on jälleen yhtä lailla tärkeää huomioida, että Suomessa on paljon rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvia työntekijöitä, jotka kärsivät rasismista ja syrjinnästä esimerkiksi työhönnotossa tai lasikattoihin törmäämisen muodossa. Painotamme siis edelleen, että vain ulkomaalaisista puhuessa jää keskustelusta pois merkittävä määrä suomalaisia väestöryhmiä jotka kohtaavat samoja haasteita rasismin kanssa.

Kohta 4. Tiedonkeruun kehittämisen kannalta olisi tärkeää saada lisää kategorioita väestörekisteriin kuvaamaan paremmin Suomen eri väestöryhmiä. Tarkempi tilastointi antaa lisää ja laajemmin tietoa yhdenvertaisuuden toteutumisesta eri väestöryhmissä ja siten mahdollistaa tehokkaamman syrjinnän torjumisen. Lisäkategoriat myös tukevat kielen tarkentamista eri väestöryhmistä puhuessa. Tällä hetkellä "maahanmuuttajaa" ja "maahanmuuttajataustaista" käytetään välikätenä viittaamaan rodullistettuihin ihmisiin, myös tässä toimenpideohjelmassa. Virheellinen kielenkäyttö häivyttää ongelman todellisen juurisyy, eli rasismin, jota myös mustat ja ruskeat Suomessa syntyneet

suomalaiset, adoptoidut, romanit ja saamelaiset kohtaavat. Uusien kategorioiden lisääminen tilastointiin selkeyttää tietoa väestöryhmistä ketkä kokevat Suomessa rasistista syrjintää.

Väestöryhmien välisten suhteiden kehittämisen kannalta näemme puutteelliseksi, ettei romaneita ole mainittu ollenkaan. Suomen romaniväestö kohtaa laaja-alaista syrjintää yhteiskunnan eri osaluodeilla. Romanivastaisuuden torjuntaan täytyy kiinnittää erityisesti huomiota, sillä aihe jää usein lähes täysin huomioimatta ja resurssit ovat niukat.

Väestösuhteita vahvistava yhteistyön kehittäminen erityisesti museoalalla jäi epäselväksi ja ilman kontekstia. Miksi juuri museoala? Jos kyseessä on jatkoa Marinin hallituksen yhdenvertaisuusohjelmalle, niin sekä tätä museoalan hanketta, että muita jatkettavia hankkeita olisi hyvä selkiyttää.

Uhripoliittisen toimenpideohjelman vaikuttavuus rodullistettujen vähemmistöjen asemaan jää heikoksi kun Suomen lainsäädäntö ei tunnista vihapuhetta eikä kriminalisoi maalittamista. ILO169 ratifioiminen myös estää saamelaisten oikeuksien toteutumista. Ehdotammekin konkreettiseksi toimenpiteiksi vihapuheen tunnistamista laissa, maalittamisen kriminalisointia, kansanryhmää kiihottamista vastaan koskevan lainsäädännön uudistamista ja tarkentamista eläköityneen valtakunnansyyttäjän Raija Toiviaisen ajatusten mukaisesti koskemaan erityisesti vähemmistöjä, saamelaiskäräjälain uudistamista sekä ILO169 yleissopimuksen ratifiointia.

Tämänkaltaiset toimenpiteet jossa huomio kohdistuu yksittäisiin maahanmuuttajiin ja heidän auttamiseen työharjoitteluun ei auta purkamaan syrjintää työmarkkinoilla. Ongelma ei ole maahanmuuttaneessa ihmisessä joka ei "onnistu" saamaan työtä. Ongelma on rakenteellisissa esteissä joita he kohtaavat työmarkkinoilla. Ongelmat työllistymisen suhteen ratkaistaan näitä esteitä purkamalla ja torjumalla. Monimuotoisuuskiintiöt, määrätavoitteet ja verohelpotukset ovat muutamia keinoja joilla kannustaa työnantajia syrjimättömyyteen.

Ohjelma painottaa uusien avauksien tarvetta yhdenvertaisuuden saralla. Monet tälläkin lausuntokierroksella esiin tuomamme huomioit eivät ole uusia avauksia, vaan seikkoja joita ollaan nostettu jo kauan keskustelussa syrjimättömyydestä ja yhdenvertaisuudesta. Uusien tai vähemmän uusien avauksien merkitys jää vähäiseksi, ellei niihin haluta tarttua. Onko Suomen eri vähemmistöryhmillä tosiasiallisesti toimivia vaikutusmekanismeja heitä itseään koskeviin asioihin? Ja jos on, kunnioitetaanko heidän ääntään päätöksenteossa? Miten vakavasti erilaisia kuulemisen ja vaikuttamismahdollisuuksien, kuten esimerkiksi rasisminvastaisen pyöreän pöydän keskustelun, kautta tulleita huomioita ollaan tosiasiallisesti otettu vastaan? Moni näistä ehdotuksista eivät ole löytäneet tietään toimintaohjelman luonnokseen.

Kohdasta 7. Antisemitismin huomioiminen on tärkeää, mutta sen erikseen nostaminen yli muiden rasismien muotojen ja juutalaisten seurakuntien rahoittaminen niiden turvallisuuden edistämiseksi

nostaa kysymyksen rahoituksen tasapuolisuudesta ja reiluudesta Esimerkiksi islamofobiaa vastustavalle ja romanivastaisuutta torjuvalle työlle on suuri tarve, eikä resurssit näihin ole läheskään riittävät. Antisemitismillä ja islamofobiolla on samat juuret ja molemmat ilmiöt tutkitusti lisääntyvät yhdessä. Ottaen huomioon, että Suomessa asuvien juutalaisten määrä on alle 2000, vaikuttaa kummalliselta ja epäreilulta, että 6 miljoonan budjetista on allokoitu yhteensä 1,2 miljoonaa jaettuna useamman vuoden aikana pelkästään seurakuntien turvallisuuden kehittämiseksi. Sen lisäksi että . Antisemitismi on vaarallinen ilmiö jolle ei sovi antaa lainkaan jalansijaa yhteiskunnassamme, mutta toimenpideohjelman samassa kohdassa (7.2) natsismin ja kommunismin symbolien rinnastaminen tuntuu eriskummalliselta. Kommunismin symbolien kriminalisoinnin selvittämisen esittäminen yhdessä natsismin symbolien kriminalisoinnin selvittämisen kanssa tuntuu älyllisesti epärehelliseltä rinnastukselta. Lisäksi kommunismin symbolien kriminalisoinnin selvittäminen on irrallinen ja ilman kontekstia tai perusteluja.

Rasismia kokevien väestöryhmien oikeussuojakeinoista kouluttamisen lisäksi olisi tärkeää ja kenties oleellisempaa madaltaa oikeusprosessin ja muiden vastaavien kanteluiden kynnyksiä. Prosessit ovat usein pitkiä ja mutkikkaita ja lopputulos harvoin prosessin vaativan työn arvoista. Tämä myös vääristää syrjintätapausten todellista määrää kun kantelulla ei koeta olevan merkittäviä vaikutuksia.

Kohta 8. Anonyymiä rekrytointia voisi pilotoida ministeriöissä jonkin aikaa pelkän kannustamisen sijasta. Tällä saataisiin arvokasta tietoa miten se voisi palvella ministeriöitä ja miten se edistäisi sekä yhdenvertaisuuden toteutumista ja ministeriöiden moninaistumista.

Nguyen Hai
Fem-R